

Rättfärdig Olle Hedberg i exil

I år avslöjar han hudflängningens motiv

Årets Olle Hedberg, *Finns här några snälla barn?* (Norstedts), är tredje romanen i serien om den stygg-snälla flickan Vendela, numera Mrs Belford och lycklig moder. Bokens första fem, sex kapitel skildrar hennes händelselöst lyckliga liv i familjens sköte. Hon skriver en deckare som handarbete, och denna interfolierar boken som följetong. Romanen har alltså ingen yttre kompositionell enhet, däremot en inre. Sökandet efter en tro är grundtemat både i boken och i boken i boken. I deckaren tar Vendela upp sitt förflutna och lämnar ut sina anförvanter i omsorgsfulla hatporträtt. Deckarens miljö är den stenrike konsul de Castelos vräkiga slott, som hårbärgerar en flock snikna och arvsugna släktingar över julen. Vendela tecknar den borgerliga lumpenheten med ett raseri som aldrig Olle Hedberg överträffat. Speciellt ett par spökdinées är framställda med strindbergskt furioso.

Vendelas lycka i bokens första avsnitt är paradiskt stillastående. Tillvaron som älskad maka och mor har slipat bort hennes bitterhet, men i hennes lustgård smyger in en förut okänd orm – oron. Vendela ropar till det saliga ögonblicket att stanna, men det rinner bara undan, och den ovissa framtiden rycker närmare. Lyckan blir det paradoxala upphovet till en ny fasa. Som olycklig och bankrutterad hade Vendela inget att frukta. Nu har hon allt att förlora och är rädd. Just lyckan väcker behovet av en metafysisk horisont, av en fortsättning i nästa nummer.

Vendelas deckare ger Hedberg tillfälle till det gamla virtuosa gisslandet av borgerliga laster. Jag har svårt att instämma i de obligatoriska årliga applåderna för dessa dressyrnummer, där Hedberg med klatschande piska låter vardagsrummens bestar hoppa tunnband. Kanske är det för att Hedberg skjuter dublé på döende hökar, att dessa juvelskramlande drakar känns lika sällsynta som dinosaurier. Men mest störs man av den ytliga människokunskapen och bristen på förståelse. Det talas ofta om Hedbergs misantropi och desillusionerade människosyn precis som om det vore något meriterande. Ondskan är ju i hans böcker en nattsvart, oföränderlig, endimensionell egenskap. Frågan varför Jeppe super och varför änkenåden baktalar intresserar inte Hedberg. Hans tilltagande förälskelse i ungdomens vita vackra tänder gör inte psykologin rikare. Satir eller ömsint förståelse – det blir till slut en fråga om levnadsålder.

Men med denna bok har Hedberg kanske avslöjat det innersta motivet till den evinnerliga hudflängningen. Vad han djupast avskyr är till sist inte förljugenheten, snikenheten, den borgerliga livslöggen – utan frånvaron av en Gud. Satiren är inte riktad mot det specifikt borgerliga utan mot folkhemmet Sveriges dästa materialism och otro. Härmed kan man jämföra den hemliga sympatin med spanjorernas självklara gudsgemenskap. Vendelas revolt mot hemmiljön, Belfords nedlåtenheter om det lilla ovetande landet i norr, satiren, allt är bara projiceringar av Hedbergs växande olust inför sitt hemlands brist på andlighet och tro. Antipatierna maskeras som vanligt till satir av det borgerliga – ett miljardärshem för säkerhets skull – men den här gången lurar han oss inte. Hedberg är en rättfärdig i exil från Sodom och Gomorra.

Gud skymtar också i boken i djupaste förklädnad; som Vendelas goda genius rektor Palm, i den interfolierade deckaren som rektor Snällman. Palm ligger blind och sjuk på ett hygieniskt svenskt lasarett, en döende gud i ett sekulariserat land. Rektor Snällman får i deckarens julaftonsupptåg uppträda som jultomte. Kanske ska han ha julklappen Tro med sig i påsen, det är vad alla väntar och hoppas. Finns här några snälla barn? Ja, kanske ett – den stygg-snälla Elvira, Vendelas alter ego. Vid synen av julkrubban erfar hon en ilande känsla av förtröstan och tro. Känslan är tvekan och full av förbehåll. När vi lämnar Elvira på bokens sista blad tvekar hon ännu att kasta sig i fadersfamnen.

Så har då Hedberg åter undvikit att bekänna färg. Bland de tusen förbehållen skymtar man dock ett partitagande i form av ett avståndstagande. Hedberg har med större öppenhet än någonsin yppat sin leda vid vad han anser vara det svenska andliga klimatets materialism och trånghet. Nästa höst får vi kanske följa Vendelas väg till en tro. Från bok till bok har Hedberg skjutit på omvändelsen; höstens best-sellers har varit stationer på den tveksamme konvertitens väg. Skall Vendelas vindlande väg nå fram till en tveksam tro med tusen förbehåll? Eller ska rentav katedralen i Sevilla öppna sin breda famn för henne?

Första intrycket av Hedbergs nya roman är att den gamle bourbonen ingenting lärt och ingenting glömt. Hans brister har inte blivit färre, hans dygder knappast flera. Men det finns ändå förebud och aningar om något nytt. Kanske drar det ihop sig till en peripeti i den ändlösa hedbergska följetongen.

Arbetsbladet 11/11 1958